

Roman Čilek

AGONIE

DRAMA POSLEDNÍCH
DNŮ A HODIN VÁLKY

SVAZEK 1

AGONIE

DRAMA POSLEDNÍCH
DNŮ A HODIN VÁLKY

PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST
NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

Agonie – původem z řečtiny: „zápas se smrtí“,
konečné stadium umírání.
Slovníkový výklad pojmu

„Krutost je jako světlo. Přejíždí z místa na
místo. Jenom na chvíli mu unikáme.“
Graham Green

„Zbabělci vždy prahnou po smrti lidí,
kteří jim překážejí.“
George Bernard Shaw

Roman Cílek

AGONIE

**DRAMA POSLEDNÍCH
DNŮ A HODIN VÁLKY**

Copyright © Roman Cílek, 2007

RMK ČR E 17663

ISSN 1802-6915

ISBN 978-80-7250-389-6 (PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST)

ISBN 978-80-87027-45-5 (NAKLADATELSTVÍ EPOCHA)

Úvodem

Druhá polovina dubna, počátek května 1945.

Válka je velkým, ba až magicky bizarním romanopiscem. Propojuje spoustu nitek bez ohledu na vzdálenosti, snahy o dodatečné zkreslení, případně pečeteř na dveřích tajných archivů. S plnou vahou se to dá říci zejména o klíčových okamžicích válek, jimiž jsou především jejich počátky a konce, a bylo tomu tak i u námětu této knížky.

Nezáviděníhodné prvenství mělo tehdy, v průběhu úplného finále válečného konfliktu, území Čech a Moravy. Na většině míst evropského kontinentu se již frontové dění uzavřelo, leckde měli příležitost oslavovat své osvobození, u nás však ještě ne. A nešlo jen o pohyby a střety vojsk. Českomoravský prostor byl v té době poznamenán také v podstatě nesmyslnou a logice válčení se vymykající smrtí teroristických a zastrášovacích akcí, jaké ve srovnatelné míře nepoznal za celé období okupace a války, přičemž patří k málo známým skutečnostem, že se na těchto zločinech nepodílely jen speciální oddíly SS, ale i jednotky wehrmachtu.

Jde o celý řetězec vzájemně propojených událostí.

O tříšť, kterou není snadné zmapovat.

Jako kdybyste chtěli sevřít do dlaní vítr...

Ve chvíli, kdy se dramatické dění dává do pohybu, který s sebou strhává vše, co mu stojí v cestě, lze jen nesnadno volit zdrženlivý tón vyprávění, v němž má každý detail své přesně vyměřené místo a poslání. Křeč setrvačnosti pomine

a vše se rozpadá do nespočetného množství minut a někdy i vteřin. Každý z těchto dílečků času a činů má svůj význam, protože jeden by nemohl existovat bez druhého. A jen ve všech dohromady, v jejich zřetězení, je ta pravá síla dění. Kdo však posoudí, který z nich, z těch dílečků, je důležitější, kdo určí, že toto lze vynechat, a toto ne? Je to mozaika a kamínky jsou nestejně velké, jeden hranatý, druhý oblý, zapadají do sebe i si vzájemně překáží, doplňují se a také popírají. Ano – je to tříšť, ale ten, kdo chce pochopit, co vše se za ní skrývá, kdo za příběhy popsanými vnímá i ty nepopsané, za jmény vyslovenými slyší i nevyslovené, ten pochopí.

Zcela určitě pochopí.

„Cvičné zabíjení“ v lese Sovovka

OČEKÁVÁNÍ

Duben pětáctýřicátého roku.

Konečně již poslední či ještě předposlední měsíc války?

V lesích, lemujících moravské město Třešť jako věnec hlavu nevěsty, se vlády s neodvolatelnou platností ujalo jaro, aby i z nezapadlejších koutů vytlačilo zbytky zimy a vzduch přesytilo vůní, z níž se dala vycítit síla neměnného řádu přírody.

Ale i v přeneseném významu nadcházela čas velkých změn.

Válka, trvající již šestý rok, se den po dni a doslova ze všech stran přibližovala k území historických zemí Čech a Moravy, jimž nacisté v březnu 1939 vnutili ponižující název protektorát. Vojska sovětského 2. ukrajinského frontu, útočící v bratislavsko-brněnském směru, rozprášila na přelomu března a dubna německé jednotky na jihozápadním Slovensku a zatlačila je až k řece Moravě před Lanžhotem. Už 4. dubna byla osvobozena Bratislava. Ve stejné době se probíjel 4. ukrajinský front přes polsko-československé hranice a mířil k Ostravě. Atmosféru na Moravě poznamenávaly počátkem dubna i boje o Vídeň. Hitlerovské vedení sem soustředilo všechny posily, o kterých se – a většinou mylně – domnívalo, že je může na jiných úsecích postrádat. V jihomoravském pohraničí byla zastavena autobusová doprava a zabavená vozidla musela sloužit k přepravě vojáků. Zoufalou obranu Vídně neúprosně vyžadoval sám Adolf Hitler, protože pád hlavního města jeho rodného Rakouska by ho – jak sám prohlásil – „hluboce ponižil“. Připočteme-li k tomu všemu i skuteč-

nost, že v Bavorsku postupovali k našim hranicím také američtí vojáci z V. sboru 3. armády generála George S. Pattona, dalo by se říci, že bylo pro nacisty v podstatě už vše ztraceno, leč zlovlná totalitní ideologie nedovolovala přiznat konečnou porážku. Až do poslední chvíle – a právě Třešť se stane nejnázornějším potvrzením této pravdy – mělo trpět obyvatelstvo okupovaných zemí i samotného Německa. Až do vyvrcholení úplné katastrofy měli umírat lidé ve jménu nesmýslných a jakéhokoliv rozumového jádra zbavených iluzí. Dne 12. dubna bylo zveřejněno svolání nejvyšších činitelů branné moci, SS a nacistické strany, v němž se i nevybíravě vyhrožovalo:

„Města leží na důležitých dopravních křižovatkách. Musí se proto hájit a držet až do krajnosti... Bojovní velitelé, jmenovaní v každém městě, jsou osobně odpovědní za dodržení tohoto rozkazu... Jestliže se zpronevěří vůči této vojenské povinnosti a úkolu, budou odsouzeni na smrt...“

Nic z toho nepomáhalo.

Na říši dopadal úder za úderem.

Třináctého dubna padla Vídeň.

Patnáctého dubna se z předmostí na řece Moravě rozvinul útok na Brno.

Nic už nyní nemohlo zastavit překotný běh dění.

Bylo tu již jen očekávání.

Očekávání válečného finále, v němž však chvílím ulehčení bude ještě předcházet četná bolest. Také Třešť, město na Českomoravské vysočině, zaznamenala tehdy dílčí tragédii, o níž se dlouho šířily pouhé legendy – a která jako kdyby pronikavým akordem předznamenávala události příští.

TAJNÉ HLOUBENÍ BUNKRU

„Tři nerozluční kamarádi,“ zapsal Josef Mottl do dobové místní kroniky, „chlapci po vyučení a hned nasazení v továrnách k nádeničině, pustili se do všemožně jimi skrývané práce. S nikým se celkem neporadili, téměř nikomu nic nesvěřili.

Odpřísáhli si, že nikdo nesmí ani slovem prozradit jejich romantické plány a touhy. Jakmile jen měli chvílku volného času, hned všichni spěchali do přitní tichého lesa Sovovka. Tam několika lopatami, krumpáči a rýči zakousli se do země.

Hloubí podzemní úkryt.

Bunkr.

Chtějí se v něm scházet po radostném putování lesem, mohou se v něm ukrývat před nepohodou a vypočítávají si už na prstech, že se v něm zanedlouho zabezpečí natrvalo, jakmile se ještě více přiblíží poslední okamžiky války. Po úmorných hodinách dobrovolné práce se lze dostat do krytu nejen celkem nepozorovaně, ale i pohodlně.

Chlapci se v něm zařídili, jak jen bylo možné...

Nyní sedí uvnitř a spřádají další plány. Náhodou a nečekaně se jim podařilo navázat spojení s příslušníkem Hlinkovy gardy. Celá rota je jich ubytována v živnostenské škole. Gardista byl poměrně mladý člověk, téměř stejného věku jako oni. Dali se s ním do řeči. Po několika krátkých schůzkách jim gardista důvěrně sdělil, že by se chtěl dostat ze sevření vojenské disciplíny. A se svým přáním není prý sám! Má kamaráda stejného smýšlení a se stejnou touhou...

Jenom kdyby jim chtěl někdo pomoci!

– A nebylo by to zadarmo, slibuje. Za civilní šaty dáme samopal a navíc přidáme i pistoli.

Chlapci se radí a připravují pomoc svému novému známému a jeho kamarádovi. Zvláště když to bude za zbraně. Ty se přece tolik hodí partyzánské skupině! A jak je tím všechny překvapí. Ti nejmladší jsou nejiniciativnější. Určitě to stojí za tu námahu. A vlastně bez rizika. Gardisté asi také cítí konec války a chtějí se ztratit se zdravou kůží. Jeden z mládenců nabízí, že pro začátek může k oblečení zběhů přinést modráky a blůzu, druhý slibuje starší oblek. Každý sám sobě určuje úkol, co všechno musí do příští schůzky obstarat a zajistit, aby výměna proběhla nenápadně.

– A nikomu ani slovo. Ani doma!

– Kámen, voda!

Při odchodu si slavnostně tisknou ruce. Pomohou potřebným, aby se sami stali ještě odvážnějšími při překonávání překážek, které by se jim snad chtěly postavit do cesty.“

RE-VÍ ROVNÁ SE REVOLUCE VÍTĚZÍ

Čest kronikáři. Poctivě sepsal, co tehdy věděl a mohl vědět. Přesto však pro budoucnost zůstalo k zodpovězení mnoho otazníků. Především – jednali oni „tři nerozluční kamarádi“ jen tak na vlastní pěst, s příměsí romantiky a bez jakéhokoliv spojení? A potom – jaká to byla vlastně „gardistická rota“, jejíž mužstvo se usadilo v třeštské živnostenské škole na náměstí?

První odpověď je jednodušší než druhá.

Představme však nejdříve hlavní aktéry, jejichž jména kronikář nevedl. Radiomechanik Jaroslav Straka a absolvent náměštské obchodní školy Vladimír Kukrecht, oba narození v dubnu 1925 – tedy v té době dvacetiletí, třetím byl jednadvacetiletý Rostislav Dvořák, který utekl z totálního nasazení v Německu, zdržoval se potom doma jaksi načerno a věřil, že ve zmatcích dané doby mu to už projde. Straka a Dvořák pocházeli z Třeště, zatímco Kukrecht se narodil v Dolním Kubíně na Slovensku a jeho otec – četník – se do Třeště přestěhoval v devětatřicátém roce. Byli tři, byli mladí, chtěli přispět k porážce hákového kříže a tudíž navzdory riziku toužili po činech. Nějaký čas hledali spojení a pak je konečně našli. Odbojová skupina, vzniklá na Třebíčsku, nesla název RE-VÍ. Znamenalo to: REVOLUCE VÍTĚZÍ. S postupem času čím dál víc přecházela na partyzánský způsob boje, postarala se o několik destrukcí i přeпадů – a také se její působnost postupně rozšířila do Jihlavy a odtud na Dačicko a do Třeště. Zdejší buňku RE-VÍ představovali mimo jiných právě ti tři: Straka, Kukrecht a Dvořák. Vybuodovali si už zmiňovaný bunkr v lese zvaném Sovovka, dostali za úkol pozorovat některé Němcům sloužící objekty v Třešti a okolí a měli v plánu i dal-

ší věci, ale ze všeho nejvíc je tížil nedostatek zbraní. A zřejmě právě tato okolnost, tedy touha po zbraních – doplněna přirozeným nedostatkem nejen odbojových, ale i lidských zkušeností – je potom přivedla k osudnému spojení s šikovně mluvícím, údajně po dezerci toužícím „gardistou“ a tím potažmo ke všemu, co následovalo...

Logicky na to navazuje řádově vyšší otázka druhá.

Kdo byli ti „gardisté“ v živnostenské škole?

Pro odpověď je třeba vrátit se o několik měsíců nazpět.

EINHEIT JOSEF, ČÍSLO POLNÍ POŠTY 23222

Bratislava, září 1944.

Hlavní znaky: neklid a nervozita.

Co bude dál?

Část Slovenska, k němuž se přibližovala fronta, se již od konce srpna ocitla v plamenech povstání, jehož se spolu s odbojáři a partyzány zúčastnilo mnoho slovenských vojáků a důstojníků. Němci ruku v ruce s představiteli mocenských složek Tisova režimu samozřejmě nemohli jen přihlížet a mobilizovali síly. V hlavním městě Slovenského štátu měl nyní rozhodující slovo obávaný generál SS Gottlob Berger, protipartyzánský specialista přímo z Himmlerova štábu. „Přijel jsem,“ vyjádřil se k tomu zcela bez obalu, „vzít těm ze Slováků, kteří nám vpadli do zad, chuť na jakékoli rebelie. Tohle tady je prostor, který říše potřebuje mít nyní klidný. A taky klidný zůstane – o to se se svými lidmi postarám.“ V zájmu tohoto poněkud zvláštního klidu se sem soustřeďovaly stále další německé posily. Nejen záložní útvary wehrmachtu, ale hlavně jednotky se zcela zacíleným určením.

Připravoval se protiúder...

Pod tlakem válečných okolností se po dlouhá léta někdy až nenávistně soupeřící nacistické tajné služby narychlo učily koordinovat své cíle. A tak zhruba dva tisíce mužů z bývalé zvláštní divize vojenské zpravodajské služby (abwehru) s názvem Brandenburg posílilo esesácké stíhací svazy, vedené

špičkovým specialistou „třetí říše“ na teror a diverzi SS-obersturmbannführerem Ottou Skorzenym. V rámci stíhacího svazu SS Südost (Jihovýchod), do něhož byl již předtím včleněn svaz Slowakei, vznikly či se z původní podoby zreformovaly tři speciální jednotky. První z nich dostala jméno Edelweiss (Protěž) a později se do historie zapíše vražednými zastrášovacími operacemi na území Slovenska, druhému celku přidělili poetické označení Schneewittchen (Sněhurka), zatímco pro třetí jednotku byl určen krycí název mnohem prostší – Josef.

Tedy Einheit Josef.

Číslo polní pošty 23222.

Operační zadání pro formující se jednotku bylo poměrně přehledné. Úkol pro budoucnost: boj v týlu postupující Sovětské armády, tedy v podstatě záškodnická činnost. Úkol pro přítomnost: urychlený, ale o to důkladnější výcvik a získávání praktických zkušeností v akcích proti sovětským a československým partyzánům či odbojářům, přičemž se mělo dle možností využívat také provokatérské činnosti včetně vytváření falešných partyzánských skupin, které měly svými činy kompromitovat osvobozené hnutí. Zárodek jednotky se brzy po svém vzniku přesunul z Badenu u Vídně na Slovensko, jmenovitě do Trenčianských Teplic. Štáb usazený v hotelu Panonia tvořili říšští, sudetští a slovenští Němci. Pro řadové nasazení bylo však třeba hledat dobrovolníky mezi těmi Slováky, kteří z různých příčin vsadili na nepřítelovu kartu, či s ní aspoň dočasně koketovali.

Kdo měl na starosti jejich výběr a získávání?

Především zpravodajská skupina zřízená u hlavního velitelství Hlinkovy mládeže pod vedením dr. Jankoviče. V prosinci roku 1965 o tom ve valdickém vězení vypovídal vysoký černovlasý muž s neklidnými očima člověka, který často musel skrývat svou pravou totožnost – odsouzenec jménem Jozef Vicen: „Členem zpravodajské skupiny Hlinkovy mládeže jsem se stal v září 1944. Naším posláním bylo shro-

mažďovat informace o činnosti partyzánů, které jsme předávali slovenské vládě. Kopie relací dostával německý zpravodajský zmocněnec SS-hauptsturmführer Pappé, který sídlil ve vile blízko bratislavské lékařské fakulty. Velitelství Hlinkovy mládeže pak pozvalo německého odborného poradce a ten řekl, že za daných okolností, kdy na Slovensku vypuklo povstání, je třeba myslet i na přímou účast některých našich lidí v boji, přičemž on je ochoten poskytnout nám v rozšířené podobě všestrannou pomoc a dát k dispozici své zkušenosti. Ozbrojená složka, ve které působí, nese prý krycí název Josef, má rozsáhlé možnosti a vše by se formou kurzů dalo uskutečnit v jejím rámci.“

Nezůstalo jen u slibů.

Jednotka Josef se po rychlém náboru, při němž sehrála roli i určitá podoba nátlaku, rozrostla o nově získané hlinkovské dobrovolníky, a protože zprávy ze všech front měly čím dál méně povzbuzující podobu a hrozila totální katastrofa, bylo třeba okamžitě se pustit do práce.

A kdo velel?

Jednotku Josef se zcela neběžnými pravomocemi nedostal na povel – a i to je příznačné – voják z povolání, ale moravský Němec s vysokoškolským vzděláním. Postavou nevelký, rozložitý SS-obersturmführer dr. Walter Pawlofski se narodil 14. prosince 1913 v Horním Benešově na Bruntálsku, absolvoval filozofickou fakultu Německé univerzity v Praze, kde potom vedl odbornou knihovnu, ale jako povolání uvedl v dotazníku SS slovo pedagog. Slušně se dohovořil česky a používal krycí jméno dr. Ryba.

„Sestavení štábu necháváme na vás,“ rozhodli nadřízení.

Učinil tak a poté svým lidem představil muže, s nímž se znal již z abwehru. „Toto bude můj zástupce,“ řekl a ukázal na 168 centimetrů vysokého SS-oberscharführera středně silné postavy, jehož obličej byl přizdoben brýlemi se zlatou obroučkou. Ing. Kurt Werner Tutter. Zcestovalý a mnohostranně vzdělaný člověk, který ovládal deset jazyků včetně

hebrejštiny a už toho měl za sebou mnohem víc než Pawlofski. Narodil se 4. prosince 1909 v Praze, kde také vystudoval německou techniku v oboru elektro a nastoupil do místní pobočky koncernu AEG. Uspěl zde a pozvali ho i do ústředí firmy v Hanau u Frankfurtu nad Mohanem, ale Tuttera lákalo i něco jiného. „Cítil jsem se být Němcem,“ oznámí o deseti letí později při výslechu, „a proto jsem se v polovině 30. let, kdy se toto hnutí prostřednictvím Sudetoněmecké strany (SdP) začalo v Československu rozsáhle emancipovat, dal k dispozici jeho zájmům.“

I Tutterova emancipace měla rozsáhlou podobu.

Ztotožnil se s radikálním křídlem Henleinovy strany – dnes bychom řekli, že patřil k jestřábům, po dva roky byl redaktorem měsíčníku SdP *Der Ruf* a veřejně vystupoval tak, že si v análech pražského policejního ředitelství zařadili jeho osobu do kategorie „státobezpečnostně nespolehlivých“. V souvislosti s pomnichovským přičleněním Sudet k Německu získal říšské občanství a v téže době také navázal spolupráci s abwehrem, což ovlivnilo jeho další osudy. Opustil firmu AEG, stal se pracovníkem úřadu pro propagandu, podílel se na rozbití zbytku Česko-Slovenska, a když nacistická vojska obsazovala 15. března 1939 Prahu, uplatnil svou znalost rodného města jako návodčí kolon se speciálním, zejména propagandistickým zaměřením.

Brzy poté začala válka.

Ing. Kurt Werner Tutter pochopitelně nemohl stát stranou. Prvně působil jako pověřenec abwehru v Itálii, pak v Rumunsku, Bulharsku, Turecku a Jugoslávii. Po útoku na Sovětský svaz ho přes Vratislav, Krakov, Kyjev a Zápороží vypravili do kavkazského Pětigorska. Fronta tehdy vedla přes úbočí Elbrusu a několik desítek kilometrů od Ordžonikidze. Ing. Tutterovi tu bylo určeno organizovat proněmecké působení mezi místním obyvatelstvem. Válka je však válkou i mimo první linie. Zdejší krásné, ale drsné klima, v němž se údajně rodí nejvíce dlouhověkých lidí, nepřineslo Tutterovi štěstí:

utrpěl zde zranění. Po vyléčení se vrátil do Německa a v lednu 1943 nastoupil u speciálního útvaru abwehru Brandenburg, operačně podřízeného přímo admirálu Canarisovi. Čekala ho série skoro až dobrodružných a co do povětrnostních podmínek odlišných nasazení. Prvně v oblasti věčného mrazu mezi fjordy u norského Stavangeru, pak v severní Africe, nakonec v Itálii a Maďarsku. Opakovaně se v těchto akcích osvědčil a obdržel četná vyznamenání i Železný kříž I. třídy. Po dalších instruktážích, týkajících se zejména záškodnických aktivit v týlu fronty, se dostal do berlínského štábu divize Brandenburg, kde mohl prožít o něco klidnější chvíle v mapovém oddělení.

Dlouho tam však odpočívat nemohl.

Blížící se válečný debakl nedovolil muži jeho kvalit pobývat v závětří. Nám už známý převod posil z divize Brandenburg do Skorzenyho stíhacích svazů SS se v druhé půli roku 1944 dotkl i Tuttera. Rozkaz k převelení: Baden u Vídně, pak Slovensko. Blížší zařazení se spolu s přidělením hodnosti SS dozvěděl až na místě. Byl určen ke stíhacímu svazu SS Jihovýchod pod vedením SS-sturmbannführera Benesche, konkrétně do složky, v jejímž čele stál jeho letitý známý dr. Pawlofski.

Co do velení byla jednotka s názvem Josef připravena k činům.

RYCHLOKURZ PRO TERORISTY

„Nemá cenu si zapírat, že čas hraje proti nám. Školení slovenských dobrovolníků, bez nichž se do budoucna při plnění daných úkolů neobejdeme, je tedy třeba co nejvíce urychlit. Ale současně je třeba maximálně dbát na utajení,“ řekl na jedné z prvních porad SS-obersturmführer Pawlofski.

Neklidné, občas až hysterické ovzduší, jaké v předpodzimních a podzimních dnech roku 1944 v Bratislavě vládlo, se však pro jakékoliv skryté podnikání nehodilo. Koncem měsíce se tedy celý oddíl, složený ze Slováků a Němců, vydal se-

verozápadním směrem. Cíl? Obec Sekule na úpatí Malých Karpat. „Výcvikové středisko,“ vypoví o tom později jeden z funkcionářů Hlinkovy mládeže, „tu vzniklo v objektech, které patřily Slovenské pracovní službě – a zdejší velitel dal tyto prostory k dispozici, protože v době Slovenského národního povstání se většina zde umístěných pracovních sil rozutekla a budovy zůstaly nevyužity.“ Část adeptů špionážního a teroristického umění i jejich školitelů se usídlila v bývalém táboře Hlinkovy mládeže poblíž obce, která se Sekulemi sousedí: v Moravském Sv. Jáně.

Hned po příjezdu začal platit náročný režim dne.

V několika cyklech školení, které následovaly, se potom opakoval stále stejný program. Pořadový a bojový výcvik, sebeobrana a boj zblízka, použití třaskavin pro sabotážní účely, ničení telegrafních tyčí, mostů, železničních zařízení, budov, příprava pekelných strojů a atentátů na význačné osoby. Speciální pověření v rámci školního rozvrhu měl samozřejmě SS-oberstabsführer Tutter, který předával svým svěřencům zkušenosti z „jemné“ práce. Sám to po válce vysvětlí velmi názorně:

„Vyučoval jsem legendě, maskování, řízenému rozhovoru a pozorování. Učení takzvané legendě znamenalo v podstatě vycvičit žáka, aby se v případě dopadení obhájil příležitou výmluvou a takto utajil svůj úkol. Maskování spočívalo v tom, že se žák naučil nepozorovaně a nenápadně se přiblížit k objektu pozorování. Záleželo na tom, aby si osoba, pověřená tímto úkolem, opatřila veškeré zprávy charakterizující dění kolem objektu, a aby se pak tedy k němu mohla za daných okolností přiblížit tak, aby se nestala nápadnou svým vnějším vzezřením. Výcvik v řízeném rozhovoru měl naučit žáka vést rozmluvu tak, aby od svého protějšku získal informace, které potřebuje, aniž by to protivník poznal.“

Frekventanti kurzu měli výslovně zakázáno ptát se na podrobnosti vzniku, služebního zařazení a současného i budoucího poslání jednotky Josef.

„Své úkoly,“ říkali jim pokaždé, „se dozvíte ve chvíli, kdy to bude v zájmu věci třeba.“

V lednu pětáctýřicet nastoupili do Sekul a Moravského Sv. Jána poslední nováčci. Většinou to byli příslušníci Hlinkovy mládeže ve věku od šestnácti do dvaceti let, a těžko lze s odstupem času odlišit, kdo z nich tak učinil zcela dobrovolně a z přesvědčení – a kdo na „nařizovacím způsobem formulovaný povolávací rozkaz“, jak bude později většina z nich tvrdit.

Nadešly dva měsíce urychleného školení.

V jejich průběhu byla jednotka několikrát nasazena do přímých či alespoň zastrašovacích protipartyzánských operací a jejich výsledek shrnou pováleční vyšetřovatelé slovy: „Při akcích Einheit Josef na slovenském území, jichž se v rámci snahy o získávání praktických zkušeností zúčastnili i někteří členové výcvikového kurzu, bylo zdokumentováno celkem čtyřiačtyřicet vražd partyzánů a zejména jejich civilních pomocníků při nárazovém nasazení jednotky v Šíповé, Zvoleni, Zlatníkách, Nimnici a na dalších místech.“

14. březen 1945.

Již značně neradostné oslavy šestého výročí rozbití Československa a vzniku samostatného Slovenského štátu posloužily k tomu, aby nováčci, kteří prošli instruktážemi i přímým nasazením, mohli za účasti vysokých představitelů Hlinkovy mládeže a další hostů složit přísahu věrnosti Tisovi a Němcům.

Tím však atmosféra nerušeného výcviku končila.

Fronta se čím dál víc blížila, a když už se hřmění děl dalo zaslechnout i prostým lidským sluchem, byl kurz přerušen a jeho účastníci rozděleni. Část byla určena k působení přímo na Slovensku, ostatní se společně s operačním jádrem jednotky z Trenčianských Teplic přesunuli – zčásti vlakem, zčásti pěšky – směrem na západ.

Trasa: Kúty, Břeclav, Znojmo, Třešť.

OPERACE „BUNKR“

„Slovensko – nebo území Protektorátu Čechy a Morava. Na tom ani trochu nezáleží. Naše nasazení v zájmu vítězství musí mít nepřetržitou podobu,“ vtloukal jim do hlavy Tutter a jeho pomocníci.

V Třešti se to prokáže vsutku názorně.

Jako celek sem jednotka, která se od doby svého vzniku rozšířila z původní rotu na sílu praporu, dorazila 3. dubna 1945. Štáb se pohodlně ubytoval ve vile po židovském továrníku Münchovi, mužstvo se muselo spokojit – jak již ostatně víme – s kavalci v místnostech živnostenské školy na náměstí.

Po týdně se většina z nich vydala směrem na Valašsko.

V Třešti zůstala jen asi čtrnáctičlenná skupina mladých Slováků a několika jejich německých nadřízených. Ale i v této umenšené podobě se pokračovalo ve školení. Na programu byl výcvik v terénní orientaci, v kreslení náčrtků a předávání zakódovaných zpráv a hlášení. Stranou nezůstala přirozeně ani praktická stránka školení v reálných podmínkách. Jinými slovy: provokatérská činnost, donašečství, snaha – jak to pojmenoval ing. Tutter – „využít lidských slabin a jakoukoliv skulinkou proniknout k nepříteli“, tedy do místního odbojového či partyzánského hnutí.

„Na příkaz našeho instruktora, jímž byl poddůstojník SS Beutel, podléhající při své práci přímo SS-oberscharführeru Tutterovi, jsme chodili mezi třeštské obyvatelstvo, sledovali jsme náladu, zjišťovali jsme a někdy i sami iniciovali rozhovory s protinacistickým zaměřením či projevy nesouhlasu s Němci. Vše jsme potom okamžitě hlásili,“ přizná po dopadení jeden z účastníků kurzu.

Mnozí jim – bohužel – uvěřili.

S odstupem času je až příliš snadné to odsoudit a mluvit o lehkomyšlnosti. Ale tehdy... Vždyť byl přece duben 1945, konec války se včihledně blížil a bylo jasné, že Hitlerova tisíciletá říše mele doslova z posledního. Koho by napadlo, že

slova v jazyce blízkém, slova z úst mladých slovenských mužů, kteří se svěřovali, že již nechtějí bojovat po boku Němců, jsou zrádně falešná...

„Bylo mi tehdy šestnáct, jen šestnáct,“ vypráví s odstupem času žena, kterou vzpomínky na tuhle dobu nadosmrti poznamenaly. „V Třešti, kde jsem se narodila a vyrostla, se objevili mladí vojáci ve slovenských uniformách. S jedním z nich, který se mi – musím říci – docela líbil, jsem se seznámila. Jmenoval se Jožo. Prvně jsme si povídali jen tak o obyčejných věcech, ale při druhé nebo třetí schůzce se mne najednou zeptal, jestli bych mu nemohla opatřit civilní oblečení. Když jsem se ho zeptala, k čemu by to potřeboval, řekl, že už má všeho dost a chtěl by utéci někam k partyzánům, kteří tu určitě kdesi v lesích jsou. Neměla jsem ve své nezkušenosti ani tušení, co může svými otázkami sledovat, a když tedy potom stále naléhal, v dobrém úmyslu jsem ho seznámila s Vladimírem Kukrechtem, o němž jsem věděla nejen to, že hovoří dobře slovensky, ale tušila jsem také, že společně s Jaroslavem Strakou a mým vzdáleným příbuzným Rostou Dvořákem mají něco společného s odbojem proti Němcům. Tak se stalo, a je mi to velmi líto, že se ti tři naši kluci a Jožo dali dohromady. Nevím ale, o čem potom mezi sebou jednali, protože toho už jsem se nezúčastnila.“

O čem že jednali...?

Používaná legenda byla pořád stejná.

Chtějí utéci od jednotky – a proto nabízejí zbraně za civilní oblečení, potraviny, případně další pomoc...

Vyšlo to.

„Poddůstojník SS Beutel pochválil Jozefa H. za navázání řízeného kontaktu a ustavil tříčlennou skupinu, která měla pod vedením Jozefa H. rozvinout tuto původně cvičnou akci do reálné podoby, jíž jsme jen tak mezi sebou říkali operace BUNKR,“ sděluje Ján F. v poválečném výslechovém protokolu. „Ve večerních hodinách tato skupina opustila naši ubikaci a Beutelem bylo určeno, že se pod záminkou zběhnutí od

jednotky pokusí zjistit, zda oni místní mladíci, kteří měli vybudovaný bunkr v lese Sovovka, skutečně udržují styk s partyzánskou skupinou, operující v okolí Jihlavy, jak to bylo předtím naznačeno. V noci se však Jozef H. a ti dva nečekaně vrátili. Prý mezi nimi a třeštskými mladými muži došlo v bunkru či u bunkru k rozporu a museli použít zbraní. Dva že byli zastřeleni, přičemž jednoho z nich snad zabil přímo Jozef H., třetímu z místních se však podařilo uprchnout, což bylo Beutelem hodnoceno jako velký problém. Za nezdařený postup dostali všichni tři vynadáno a my jsme pak měli za úkol roztrušovat mezi místním obyvatelstvem, že nám od jednotky utekli nějakí muži.“

ŠEL NÁHODOU JAKO PRVNÍ, A TO MU ZACHRÁNILO ŽIVOT

„Pamatuji si vteřinu od vteřiny, co se tehdy událo,“ vzpomíná Rostislav Dvořák, „a nikdy na ten 19. duben nedokáži zapomenout. Kolem desáté hodiny jsem vyšel z domova. Hned poté jsem potkal spolužačku Květu a její kamarádky. Ptal jsem se jich, jestli neviděly Jardu a Vlášku, tedy Straku a Kukrecha. Odpověděly mi, že ne, ale že poblíž lesa zahlédly asi tři vojáky ve slovenských uniformách. To se mi zdálo divné, protože Jožo, se kterým jsme se o té věci dohodli, říkal, že s ním chce uprchnout od Němců jen jeden jeho kamarád.

Opatrně jsem se tedy vydal do Sovovky.

V blízkosti bunkru jsem zalehl.

Byl takový výrazně měsíční pozdní večer, vlastně už to byla spíš noc, a bunkr jsme měli na malé mýtině uprostřed lesa, což mi umožňovalo dobrý výhled. O něco později, mohlo být tak jedenáct, jsem po horizontu viděl přicházet několik osob, napočítal jsem jich celkem pět. Podle hlasů jsem poznal, že jsou mezi nimi i Jarda i Vladimír. Vstal jsem tedy, pomyslel jsem si, že je asi vše v pořádku, přidal jsem se k nim a společně jsme zalezli do bunkru. Teď nás tedy bylo celkem

šest. Oni tři a my tři. Dali jsme se do řeči a Jožo nás seznámil s mechanismem pistole. Bylo slíbeno, že nám pistoli předají, stejně jako dvě pušky, automat a tašku nábojů. To vše přinesli s sebou. Od Vladimíra Kukrechta dostali dlouhý kabát a bylo dohodnuto, že zůstanou přes noc v bunkru, kam jim ráno přineseme další oblečení i něco k snědku, načež pak dojde k dohodnuté výměně.

Potom už jsme se chystali k odchodu.

Šel jsem z bunkru jako první – a to mi, uvědomuji si, zachránilo život. Ostatní mne následovali, ale Jožo v té chvíli oslovil Vladimíra s tím, že by s ním chtěl ještě pohovořit mezi čtyřma očima. Až o něco později jsem pochopil, že to nebylo náhodou a co tím sledovali: chtěli nás rozdělit od sebe. Vladimír a Jožo tedy zůstali uvnitř a my ostatní vyšli ven. Stáli jsme tam, svítil velikánský měsíc a mohlo být kolem půlnoci. Tím, že jsem vyšel nejdřív, měl jsem blízko k lesu, zatímco Jarda Straka stál vpravo vedle mne. K žádnému sporu nedošlo, nikdo nic ani neříkal, ale najednou – to měli asi předem dohodnuto – na nás jeden z těch Slováků namířil automat a hlasitě vykřikl: ‚Ruky hore!‘ Zůstal jsem jako zmrazený, určitě jsem překvapením otevřel pusu dokořán, ale jakmile jsem zaslechl výstřely, probral jsem se. Nacházel jsem se na okraji lesního porostu a povedlo se mi do roští skoro jako saltem skočit. Tahle rychlost mi pomohla. Ani nevím, jestli po mně vlastně stačili vystřelit. Zběsile jsem uháněl lesem, cestou jsem někde ztratil čepici a domů jsem se dostal velikánskou oklikou...

Ráno mi to nedalo: bál jsem se, ale šel jsem.

Chtěl jsem se za každou cenu dozvědět, co se stalo s Vladimírem a Jadou.

V lese se už nacházeli třeššští četníci a několik ozbrojených vojáků v uniformách a maskovacích pláštích, kteří zřejmě patřili k té samé jednotce jako Jožo a jeho kumpáni. Měl jsem strach, aby mne nepoznali, ale ti tři mezi nimi naštěstí nebyli. U bunkru mi jeden z vojáků dal příkaz, abych zevnitř vy-

nesl mrtvoly. Vešel jsem tam, ale okamžitě jsem se vrátil, protože se mi při pohledu na zavražděné kamarády, ty nejlepší, které jsem kdy měl, udělalo špatně. Leželi jen tak na zemi, měli na sobě pouze ponožky a trenýrky, Vladimír byl střelen jedinou ranou zblízka do obličeje, takže měl znetvořenou tvář, Jardu prostříleli zezadu i zepředu několika ranami. Bylo to jasné: Straku zabil ten s automatem, co před bunkrem mířil i na mne, Kukrechta zastřelil Jožo přímo vevnitř. Těla tedy nakonec vynesli vojáci a uložili je do beden, které přivezli s sebou na voze.

Potom bunkr s pomocí granátů vyhodili do vzduchu.

Po návratu do města mne na četnické stanici vyslychali, zda o této události něco vím. Vše jsem popřel. Za několik dnů přijel případ vyšetřovat německý důstojník z Jihlavy, i jemu jsem řekl totéž, spokojil se s tím a zdálo se mi, že ho to už ani moc nezajímá, protože fronta se mezitím zase o něco přiblížila a každý z nich měl asi jiné starosti. Z jednotky, k níž patřili Jožo a ti další dva, jsem od té divoké noci a smutného rána už nikdy nikoho neviděl.“

UŽ JE ROSTA DVOŘÁK ANI VIDĚT NEMOHL

Výstřely v lese Sovovka, které lze jen s mírnou nadsázkou nazvat „cvičným zabíjením“, se činnost provokatérů v Třešti prozradila a od té chvíle by jim zde neuvěřilo ani malé dítě. Třešť draze zaplatila za lekci na téma důvěra a opatrnost. Smysl praktické části záškodnického výcviku v rámci jednotky, která si do názvu zneužitě zvolila to krásně česky obyčejné jméno Josef, se tím však vytratil...

A tak zmizeli.

„Hned poté, co došlo k této události,“ sděluje výpověď Jána F., „jsme Třešť opustili a přes Přerov, Olomouc a Zlín jsme se urychleně přesunuli do Vizovic na Valašsku. Tam už mezitím za účasti těch frekventantů našeho kurzu, kteří sem dorazili před námi, proběhla akce proti osadě jménem Ploština,

k čemuž došlo, jak jsme se dozvěděli, také právě onoho 19. dubna, a připravovala se zrovna protipartyzánská operace proti obci Prlov.“

Zní to tak všedně.

Akce, operace, proběhla, připravovala se.

Lze se však vyjádřit i jinak. Mordýřské tažení esesácké jednotky Josef a přidruženého německo-slovenského teroristického kurzu moravskou krajinou pokračovalo dalšími kapitolami.

Plameny z Ploštiny stoupaly k valašskému nebi

„KAŽDĚMU Z NÁS PODAL RUKU...“

Vizovice.

Za běžných okolností ani ne pětitisícové městečko, bylo nyní, počátkem druhé poloviny dubna 1945, skoro až k nedýchání přeplněno muži v uniformách. Každý z místních lidí musel tušit, že se cosi neobvykle rozsáhlého chystá. Kromě řadových jednotek německého a maďarského vojska se do Vizovic sjížděly i elitnější skupiny ozbrojenců. V komnatách zdejšího barokního zámku se usadil oddíl SS s označením *Zur besonderen Verwendung-Kommando Nr. 31*, tedy esesácké stíhací komando, občas později nazývané „jagdkomando Skorzeny.“ Pro početnější, zhruba třísetčlennou jednotku Josef, stejně tak ovládanou Skorzenyho esesáckým štábem a doplněnou asi pětadvaceti slovenskými účastníky výcvikového kurzu, byla za ubytovací místo určena vizovická škola. Velitelé obou složek, těch ze zámku i těch ze školy, se sešli k rychlé poradě.

Tři muži, kteří budou ovládat nadcházející drama: SS-obersturmführer Erich Wienecke, SS-obersturmführer dr. Walter Pawlofski a jeho pověřený zástupce SS-oberscharführer ing. Kurt Werner Tutter.

Zadání z nejvyšších míst schváleného úkolu bylo jasné – razantní zásah proti partyzánské brigádě Jana Žižky, jejíž jednotlivé složky operovaly v širokém lesním a horském pásu Vsetínských vrchů, Hostýnských vrchů a Moravskoslezských Beskyd, tedy v oblasti předpokládaných

ústupových operací wehrmachtu, přičemž důraz se měl položit také na výstražný zákrok proti všem partyzánským podporovatelům. Za startovní okamžik první části operace bylo určeno časné ráno čtvrtka 19. dubna 1945. Ještě tu byla otázka rozvědné akce, tedy snaha založit úder na větší míře jistoty.

„O to se postaráme,“ nabídl – zřejmě – Tutter.

A slib splnil.

„Osmnáctého dubna asi v sedmnáct hodin byl nařízen nástup,“ vypověděl o tom při poválečném výslechu účastník kurzu Miroslav P. „Shromáždili jsme se ve tvaru čtyř čet na dvoře vizovické školy. Zpravodajský instruktor SS-oberstabsführer Tutter nám přečetl rozkaz. Mimo jiné v něm tvrdil, co bylo prý s pomocí některých mezi partyzány nasazených agentů gestapa zjištěno – že na horské osadě, která se jmenuje Ploština, se zdržují partyzáni. Řekl, že náš kurz se společně s jednotkami SS zúčastní trestní výpravy proti této osadě. Zdůraznil, že je třeba pochyťovat všechny partyzány i jejich pomahače a zničit je jako nepřátele. Máme prý postupovat neúprosně a tvrdě. Potom jmenovitě vyvolal mne, Pavla V., Jozefa H. a další dva nebo tři, jichž jména si už nepamatuji, celkem nás bylo šest. Oznamil nám, že zítra v dopoledních hodinách uskutečníme průzkum na Ploštině a názorně tak předvedeme, co jsme se v kurzu až dosud naučili. Ostatním frekventantům nařídil pohotovost.“

Jeho někdejší spolubojovník Václav K. k tomu protokolárně dodal: „Při nástupu došlo k rozdělení úkolů mezi jednotlivé čety a družstva i k přesnému určení, které skupiny obsadí při obklíčování osady ten či onen úsek.“

Vše bylo připraveno.

Ploštině a mnoha tamním lidem zbývala k životu jediná noc – ta už však na průběhu dění nic nezměnila.

„Okolo sedmé hodiny ranní naše šestičlenná rozvědná skupina znovu nastoupila na školní dvůr. Oblečení jsme byli do

slovenských uniforem bez označení hodnosti a byli jsme vyzbrojeni pistolemi,“ pokračoval Miroslav P. ve výpovědi. „Instruktor Tutter přišel pak na dvůr se dvěma protektorátními četníky, kteří nás měli nasměrovat na Ploštinu. Za úkol jsme měli průzkum a zjištění, zda na cestě, kudy budou za námi postupovat jednotky SS a další frekventanti kurzu, nehrozí léčka od partyzánů. Určili nám také legendu pro případ setkání s partyzány. Měli jsme se k nim ochotně přidat a říci jim, že chceme bojovat společně s nimi. Jeden z nás se však měl v nejbližší době vzdálit a oznámit vše, co jsme zjistili, našim velitelům. Od civilních obyvatel jsme měli vyvědět, kde se partyzáni pohybují a hlavně v jakém množství. Poté jsme nasedli na nákladní auto, přičemž Tutter si sedl k šoferovi. Auto nás dovezlo až k jakési polní cestě. Tutter nám potom ještě jednou připomněl, abychom byli stateční. Řekl, že asi za dvě nebo tři hodiny půjde za námi se všemi ostatními. Každému z nás podal ruku. Nato odjel zpět do Vizovic, zatímco my jsme se spolu s četníky vydali naznačeným směrem.“

Bylo jim určeno, aby byli stateční.

Nedokázali to.

Netají se tím ani Miroslav P.: „Po půlhodině chůze se od nás odpojili oba četníci. Řekli, že jsme od Ploštiny vzdáleni asi čtyři nebo pět kilometrů, a abychom dál už šli sami... Potkali jsme potom cestou jen jediného člověka, byl to už starší člověk a zeptal se, kam jdeme. Odpověděli jsme mu tak, jak jsme byli instruováni. Řekl, že nikdy v životě žádné partyzány neviděl, pak hned odešel... Pár set metrů před Ploštinou jsme se ukryli v lese a dál jsme už nic nepodnikali, protože jsme se báli. Počítali jsme s tím, že by partyzáni naší legendě o útěku ze slovenské armády nemuseli uvěřit, a že by to s námi mohlo špatně skončit... Pak už jsme jenom čekali, až přijdou ostatní, k čemuž došlo, pokud si na to dobře vzpomínám, zhruba kolem poledne.“

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.